

Миленкова Р. В. Особливості змісту, форм та методів формування економічної компетентності дорослих у сучасній системі освіти / Р. В. Миленкова, Л. В. Андрейко, Л. С. Отрощенко. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2016. – С. 89–99.

УДК 374.7

Римма Миленкова

Навчально-науковий інститут бізнес-технологій

«УАБС» Сумського державного університету

orcid.org /0000-0002-6712-7319

Лариса Андрейко

Навчально-науковий інститут бізнес-технологій

«УАБС» Сумського державного університету

orcid.org /0000-0002-6294-6737

Лариса Отрощенко

Навчально-науковий інститут бізнес-технологій

«УАБС» Сумського державного університету

orcid.org/0000-0002-2333-333X

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРΟΣЛИХ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

У статті досліджуються особливості економічної освіти та її специфіка в дорослому віці в контексті сучасних освітніх, економічних та соціальних викликів українського суспільства. Аналізуються зміст та функції економічної освіти як соціального феномена, розглядаються теоретичні засади формування економічної компетентності дорослих, виокремлюються компоненти економічно освіченої людини, критично осмислюються форми сучасної економічної освіти дорослих. Пропонуються методи практичної реалізації педагогічного впливу на дорослих з метою набуття ними економічної компетентності.

Ключові слова: економічна освіта дорослих, економічна компетентність дорослих, економічна підготовка дорослих, форми економічної освіти, методи економічної освіти, інформатизація освіти, педагогічні технології.

Постановка проблеми. Компетентнісна парадигма сучасної освіти полягає в тому, що її зміст формується від кінцевого результату, тобто від характеристики особистісної, суспільної та професійної реалізації людини, результату освіти і в подальшому – до вибору організаційних форм і методів навчання. Оскільки мірою успішності людини є її соціально-економічна адаптація та ефективність, предметом нашого дослідження є саме формування економічної компетентності.

Актуальність дослідження зумовлена формуванням суспільного запиту на формування економічної компетентності дорослих людей, які потребують успішної інтеграції до суспільства економічних відносин з одного боку, і недостатністю теоретичних розробок у цій галузі.

Мета дослідження полягає у визначенні специфіки змісту та методології економічної освіти дорослих в Україні.

Завдання полягають у конкретизації змістового наповнення та формулюванні форм та методів освіти, яка спрямована на формування економічної компетентності дорослих.

Під час дослідження використовувались такі **методи**: аналіз теоретичних джерел, вивчення передового педагогічного досвіду зарубіжних і вітчизняних педагогів з проблеми формування економічної компетентності дорослих, узагальнення отриманих результатів.

Аналіз актуальних досліджень. Висвітлення актуальних питань щодо проблем освіти і навчання дорослих знаходимо у працях українських дослідників, серед яких: О. Аніщенко, С. Гончаренко, В. Кремень, Л. Лук'янова, Л. Мартинець, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, В. Олійник, О. Сухомлинська та ін. Аналіз наукової літератури засвідчує посилення уваги науковців до проблем розвитку системи освіти дорослих, а також різних інституцій та забезпечення їх методологічною базою. Адже освітні інституції для дорослих є як формальними,

так і неформальними (громадські організації, фонди, студії, народні університети тощо).

На думку дослідниці Л. Мартинець, серед основних чинників важливості освіти дорослих, можна назвати такі її особливості:

- допомагає виживати та жити красиво;
- економічна потреба;
- основа громадянського суспільства [3, с.15]

Згідно концепції освіти дорослих (Л. Лук'янова), освіта дорослих – це складова системи неперервної освіти, метою якої є соціально-економічна адаптація дорослої людини до перетворень, що відбуваються у суспільстві; пролонгований процес і результат розвитку й виховання особистості засобами реалізації освітніх програм та послуг упродовж життя [2].

Вимоги до сучасної методології економічної освіти сформувалися в результаті зміни загальної парадигми освіти та були відображені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, основною метою якої є забезпечення доступної високоякісної освіти згідно з вимогами сталого та демократичного розвитку суспільства, економіки, науки та культури. Зміни в освіті мають створити умови для розвитку особистості відповідно до її здібностей та навчальних потреб. На жаль, існує ряд проблем, які стримують підвищення якості освіти та уповільнюють розвиток освітньої галузі України. Серед цих проблем: зниження якості освітніх послуг; невідповідність цих послуг потребам суспільства та сучасному ринку праці; недоступність якісної освіти для малозабезпечених громадян; низький рівень забезпечення студентів стипендією та належними побутовими умовами; гостра нехватка кваліфікованих кадрів; надлишкова теоретична спрямованість; недосконалість змісту освіти: державних стандартів освіти, навчальних планів, програм та підручників; низький рівень зв'язку між етапами освіти; проблема координації галузевих систем вищої і середньої професійної вищої освіти; корупція; відсутність мотивації до навчання; недостатній рівень стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти; неповнота нормативної правової бази в сфері освіти; незадовільне фінансування;

неефективність управління системою освіти; недостатній розвиток самоврядування навчальних закладів, і, зрештою, соціальна й економічна нестабільність у суспільстві. Вирішення цих питань є одним з першочергових викликів сьогодення.

Отже, спробуємо дослідити особливості економічної освіти та її специфіку щодо реалізації педагогічного впливу на дорослу людину.

Перш за все, економічна освіта – це вироблення у особистості чіткої уяви про наукові закономірності розвитку економіки, особливості ринкових відносин, цілеспрямоване, систематичне формування економічних знань, високої організованості та творчої ініціативи, підготовки до високопрофесійної праці, вмілого, дбайливого ставлення до природи, вироблення звички практично використовувати економічні знання у реальному житті [8].

Основним патерном економічної освіти є розуміння того, що розвиток економічної сфери значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини та її світосприйманням. Економічні знання сприяють розвитку та саморозвитку особистості, формують конкретні знання, як от знання економіки промислових галузей, сільського господарства, освітніх установ, підприємництва, управління промисловим підприємством, технікою, технологією виробництва тощо. Формування економічних знань є реалізується через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. Пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й розвивають інтелектуальні, моральні та творчі здібності, визначаючи тим самим внутрішню культуру людини, її готовність до гармонійної соціалізації. Що раніше людина починає вникати в економічні проблеми виробництва, родини, особистості, то на більш свідомому рівні відбувається осмислення економічних закономірностей. До теоретичних складників навчання належить світосприйняття і вміння думати нестандартно, які створюють основу економічно раціональних і одночасно соціально відповідальних рішень, дослідницьких навичок, практичних умінь [6].

Вища економічна освіта охоплює загальноекономічну та професійно-економічну освіту.

Загальноекономічна освіта представляє комплекс соціально-економічних знань, умінь і навичок для забезпечення розвитку економічної культури і свідомості як особи, так і суспільства загалом.

Особливості змісту професійно-економічної освіти зумовлюються вимогами до її кінцевого результату — формування гармонійної, різнобічно розвиненої особистості, для якої професійні знання, вміння, навички та їх постійне оновлення становлять основу самореалізації в економічній сфері суспільства та на особистістому рівні.

Економічна освіта дорослих покликана послідовно формувати у них економічне мислення та свідомість, виховувати розумні потреби, розвивати здібності у певному виді діяльності, формувати вміння співвідносити свої потреби з матеріальними можливостями; виховувати бережливе ставлення до природи, свідоме ставлення до обраної професії в умовах приватизації та роздержавлення майна; озброювати теоретичними знаннями та практичними навичками щодо культури праці, формувати потреби економічного аналізу, бачення перспективи; вчити оволодівати основами наукової організації праці в умовах ринкових відносин; формувати бажання та потребу повсякденно поліпшувати результати своєї праці у навчальній та побутово-корисній діяльності, брати участь в економічному житті міста й країни; виховувати в собі якості бережливості, ініціативності, діловитості, дисциплінованості [8].

Економічна адаптація дорослої людини залежить значною мірою від її ціннісних орієнтацій. Отже, формування економічної компетентності у дорослих складається, перш за все, з блоку соціально-психологічної адаптації, адже дорослі потребують переосмислення та самоідентифікації в сучасному суспільстві. Мотиваційно-ціннісне ставлення до освіти взагалі, прагнення високої якості життя, активна громадська позиція є підґрунтям для побудови економічної компетентності дорослої людини, адже дорослі потребують прагматично-орієнтованих знань, реальних життєво застосованих компетенцій. Все це потребує

на тільки вузько спрофільованої інформації про стан, тенденції розвитку фінансів чи застосування економічних інструментів, а також побудови системи збалансованості у ставленні, поведінці, цінностях людини щодо економічного середовища. Мова йде про цінності особистісної економічної активності, економічного розвитку на рівні людини, сім'ї, регіону й держави; мотивацію до опанування системи електронних платежів та в цілому користування інтернет-банкінгом; узгодження особистісних норм щодо користування фінансовими ресурсами з сучасними суспільними нормами; формування загальної цінності матеріального забезпечення, психологічно не властивої для людей старшого покоління. При цьому освітяни дорослих звертають увагу на виявлення псевдоадаптації, тобто адаптації зовнішньої, без внутрішніх глибинних змін, що не виявить підвищення економічних компетентностей, адже оволодіння сучасним інструментарієм у такому випадку не приведе до задоволення власною діяльністю, рівнем життя чи підвищення соціально-економічного статусу того, хто навчається.

Зміст економічної освіти дорослих базується на таких засадах:

а) врахування взаємозв'язку між потребами держави та природними, економічними, науково-технічними, практичними сторонами їх вирішення;

б) врахування розвитку наукового ставлення до природи, економічної і практичної діяльності, які забезпечують формування економічної культури особистості.

Ефективність економічної підготовки дорослих зростає, коли ті, хто навчаються, в доступній формі отримують знання основ економіки, мають уяву про госпрозрахунок, менеджмент, виробничу програму, про фактори підвищення продуктивності праці. Особливо важливу роль відіграють об'єднання, участь в яких пов'язана з розробкою стартапів та дослідницькою діяльністю, реальними економічними відносинами, що передбачають практичне використання грошей, бартерні зв'язки, реалізацію комерційних ідей.

Завдання економічної підготовки дорослих враховують також формування відповідних знань, умінь і навичок з інших галузей життєдіяльності людей,

спрямовують діяльність викладача на вироблення творчого ставлення до праці, встановлення тісного взаємозв'язку тих, хто навчається з конкретними виробничими та економічними завданнями.

Аналіз соціальних функцій освіти дає змогу визначити властивості, специфіку, межі економічної освіти як соціального феномена. Розглянемо ці функції детальніше:

- функція професіоналізації. Вона є однією з основних у системі формальної освіти, полягає у підготовці кваліфікованих кадрів для всіх сфер суспільного життя, що зумовлює професійну спрямованість майже всіх ступенів та етапів системи сучасної освіти. Професійна соціалізація відбувається і поза межами формальної (інституційованої) освіти.

- функція взаємодії освіти з соціальною структурою суспільства. Згідно з теорією людського капіталу, освіта – це капіталовкладення в тих, хто навчається. Як і всі капіталовкладення, в майбутньому воно принесе прибуток. На підставі цього обґрунтовується нерівність дорослих людей, зумовлена кількістю і типом капіталовкладень, інвестованих в їх освіту. Такі аргументи виправдовують нерівність між людьми, оскільки суспільство здійснило неоднакові витрати на їх підготовку до різних видів діяльності.

- виховна функція освіти полягає у формуванні за допомогою цілеспрямованої діяльності певних соціальних рис світогляду у підростаючих поколінь, визнання ними пануючих у суспільстві норм поведінки, ціннісних орієнтацій, тобто у підготовці молоді до виконання певних соціальних обов'язків.

- функція загальноосвітньої підготовки. Деякі дослідники розглядають її як аспект виховної функції, називаючи гуманістичною, “розвивальною”. Саме в ній виявляються відмінності між спеціальною і загальною освітою. Загальна освіта допомагає розширити межі економічного бачення дорослої людини, розкриває простір для ерудиції та кругозору. Крім того, вузька економічна підготовка, засвоєння спеціальних знань неможливі без попередньої загальноосвітньої підготовки. Вона є базою для набуття спеціальних знань, перекваліфікації, розвитку здібностей, професійної адаптації.

- науково-дослідна функція освіти. Наукова діяльність в процесі освіти забезпечує глибину, своєчасність та актуальність знання. Тривалий час ця функція була побічною, другорядною для освіти. Інституційного оформлення науково-дослідна функція набула в епоху промислової революції наприкінці XVIII – на початку XIX століть [6].

Крім зазначених функцій, практичні компоненти економічно освіченої людини становлять мотивації та вміння постійно підвищувати компетентність і практично використовувати нові знання для вдосконалення та розвитку технічного, технологічного, фінансового, соціально-економічного, правового та іншого забезпечення організаційно-економічних і управлінських процесів; розвивати особистісний і колективний потенціал економічної діяльності на засадах соціального партнерства і соціальної відповідальності.

Отже, зміст, форми і методи сучасної фінансово-економічної освіти дорослих повинні бути спрямовані на особистісно-орієнтоване навчання, формування акмеологічного розуміння соціально-економічної адаптації й розвитку особистості, залучення їх до досвіду конкретних економічних освітніх ситуацій та підготовку до подальшої самоосвіти у цій сфері.

Зміст економічної освіти базується на сучасних вимогах суспільства до кожної дорослої людини незалежно від освіти в економічній сфері. Заняття повинні проводитись з урахуванням змісту майбутніх проявів економічної діяльності, зокрема:

- стану та тенденцій розвитку світової та української фінансово-економічної системи;
- сутності, ролі, механізму та особливостей виконання традиційних операцій та впровадження фінансових та економічних інновацій;
- сучасної економічної культури та взаємодії з фінансовими установами;
- основ ділового спілкування в таких установах;
- особливостей стресових факторів у фінансово-економічній діяльності;
- можливих конфліктів у професійній галузі та способах їх вирішення тощо.

Особливої уваги вимагають також форми проведення занять та різноманітних практик, які також повинні відповідати вимогам сучасної освіти дорослих. Рекомендовані форми проведення навчальної роботи – інтерактивні заняття, зокрема тренінги; лекції з ознаками інтегрованості, тобто включення до традиційної лекційної форми елементів бесіди, дискусії, інтерактивності; кейс-методи та їх аналіз, ділові ігри, моделювання тощо; дистанційне навчання та консультування; комп'ютерне навчання в тренувальних офісах тощо.

Стосовно методів економічної освіти дорослих, нами було досліджено досвід банківських тренувальних центрів підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників [1]. Основними методологічними принципами, які розроблені ними є, зокрема, такі:

- стимулювання активності учасників. Це означає зменшення частки лекційних матеріалів та максимальне використання активних тренінгових методик, які вимагають високого рівня особистісної активності. Значна увага приділяється також практичному використанню отриманих знань. Досягненню мети сприяють також групові дискусії та вправи, які виконуються протягом семінарських занять;

- групова робота. Вона важлива тому, що економічна сфера часто пов'язана зі спілкуванням;

- робота над проектами як форма консолідації нових знань та розвитку навичок групової роботи;

- ефективний «зворотній зв'язок». Необхідно використовувати його з метою усвідомлення учасниками своїх змін та досягнень. Зворотній зв'язок може налагоджуватись у формі оцінювання, розбору результатів змагань між учасниками, визначенні відсоткового рівня виконання завдань. Важливо враховувати, що для багатьох учасників важливішою буде можливість «бути почутим», ніж формальна оцінка, тому рекомендується надавати якомога більше шансів для висловлювання власних думок.

Неможливо також не зупинитися на важливості такого методологічного підходу, як інформатизація освіти, також зазначеного в Національній стратегії

розвитку освіти в Україні на 2012–2021, зокрема ствердження про те, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Інформатизація економічної освіти досягається шляхом:

- забезпечення поступової інформатизації, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб тих, хто навчається;

- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі освіти; застосування у навчально-виховному процесі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами;

- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників тощо.

Заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти, передбачають створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, спрямованої на реалізацію її основних функцій (забезпечення навчання, соціалізацію, внутрішній контроль за виконанням освітніх стандартів тощо).

Слід зазначити також, що сучасні педагогічні технології повинні відповідати вимогам комплексності, цілісності, науковості, логічності, високої ефективності тощо. Крім цих обов'язкових якостей особлива увага повинна приділятися саме системності педагогічної технології педагогічного впливу в галузі фінансово-економічної освіти, оскільки саме вона актуалізує організаційно-педагогічну умову здійснення системного підходу до науково-методичного забезпечення освітнього процесу з відображенням сутності сучасної економічної освіти як соціально-психологічного феномену, а значить вимагає технологізації освітнього процесу.

На важливість технологічної ознаки фінансово-економічної освіти вказує, зокрема Г. Селевко: «найважливішою якістю будь-якої технології є системність як особлива якість великої кількості певним чином організованих компонентів, які

виявляються у наявності у цієї кількості інтегральних властивостей і якостей, які відсутні у її компонентів» [4; с. 61]. Особливість технологій освіти дорослих полягає в тому, що вони вимагають індивідуалізації програм на основі здобутих раніше знань та урахування вікових особливостей щодо категорій дорослих.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Формальна, неформальна та інформальна системи освіти в Україні зустрілися з запитом дорослих людей на формування економічної компетентності. Забезпечення системності освітньої технології здійснюється завдяки заходам, спрямованим на виконання мети формування покоління з високим рівнем економічної компетентності – дотриманням методологічних засад, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності фахівців; наповнення змісту процесу економічної освіти елементами економічної культури; інновування методів та форм освітнього процесу. Забезпечення ж ефективності системи підвищення економічної компетентності дорослих може бути реалізовано завдяки гнучкості й відкритості цієї системи, соціальному партнерству та відповідності реальним потребам дорослих, які потребують освітньої допомоги у швидкозмінних соціально-економічних умовах сьогодення. Перспективою подальших наукових розвідок є дослідження освітніх потреб дорослих у сфері економіки.

РЕЗЮМЕ

Р. Миленкова, Л. Андрейко. Л.Отрощенко. Особливості змісту, форм та методів формування економічної компетентності дорослих у сучасній системі освіти.

В статье исследуются особенности экономического образования и его специфика во взрослом возрасте в контексте современных образовательных, экономических и социальных вызовов украинского общества. Анализируются содержание и функции экономического образования как социального феномена, рассматриваются теоретические основы формирования экономической компетентности взрослых, выделяются компоненты экономически образованного человека, критически осмысливаются формы современного экономического образования взрослых. Предлагаются методы практической реализации педагогического воздействия на взрослых с целью приобретения ими экономической компетентности.

Ключевые слова: экономическое образование взрослых, экономическая компетентность взрослых, экономическая подготовка взрослых, формы экономического образования, методы экономического образования, информатизация образования, педагогические технологии.

SUMMARY

R. Milenkova, L. Andreyko, L. Otroshenko. Content, Forms and Methods of Forming Economic Competence of Adults in the Modern System of Education

The purpose of this article is to identify specific features of economic education of adults in the context of current educational, economic and social challenges in Ukraine. The aspects explored are the content and functions of economic education as a social phenomenon, theoretical background of forming economic competence of adults, components of an economically literate person and existing forms of current economic education for adults. Methods of practical realization of pedagogical influence on adults, which are aimed at helping them to enhance their economic competence, are suggested.

The concept of economic education embraces interrelation between the needs of the country and the natural, economic, scientific and practical ways of meeting these needs. It also includes developing scientific attitude to nature, economic and practical activity which ensures formation of economic culture on a personal level. Therefore methods of modern economic education should be based on the person-centered approach and individual development. The efficiency of economic education increases when learners acquire knowledge of principles of economics, management, labour productivity, etc. It is beneficial if adult learners are involved in a start-up, research or any other activity that involves real economic relations. Among the recommended forms of developing economic education of adults are cooperative practices including trainings, lectures with elements of discussion and interaction, case-methods and their analysis, business games, modeling, distant learning, teaching computer literacy in training centers, etc. The main methodological principles lying behind these forms are: stimulating participants' activity, group work, project work, effective feedback. Another methodological approach that is of particular importance is employing IT technologies, which was emphasized as one of the priorities in the National strategy of education development in Ukraine for 2012-2021. This can be reached by using information and communication technologies along with traditional methods, developing individual learning programs of different levels depending on specific needs, creating electronic books, etc. Educational technologies for adults should provide tailor-based programs based on the previously acquired knowledge given age peculiarities of adults.

Key words: economic education of adults, economic competence of adults, economic background of adults, forms of economic education, methods of economic education, IT technologies in education, teaching techniques.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дериг Х.-У. Универсальный банк – банк будущего. Финансовая стратегия на рубеже века: Пер. с нем. – М.: Междунар. отношения, 1999. – с.337-338
2. Л. Лук'янова. Концепція освіти дорослих в Україні. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/7529/>
3. Л. Мартинець. Освіта дорослих: форми і зміст//Освіта та розвиток обдарованої особистості № 6 (37), – 2015, – С.14-16.
4. Отрощенко Л.С., Миленкова Р.В. Професійно-педагогічна компетентність викладачів ВНЗ економічного профілю [Текст]: монографія / Р.В. Миленкова, Л.С. Отрощенко; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 86с.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. Т. 1. - М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816с.
6. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій Лукашевич М.П., Туленков М.В., Яковенко Ю.І. Підручник. — К.: Каравела, 2012. — 544 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://gendocs.ru/>
7. Товканець Г.В. Категорії і функції вищої економічної освіти Педагогічні науки / Проблеми підготовки спеціалістів. – 2013. [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.rusnauka.com
8. Хоменко С.В. Проблеми формування економічних вмінь у професійно-технічній підготовці майбутніх інженерів-педагогів // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Збірник наукових праць. – Харків: УІПА, 2002. – № 3.– С. 53-59

REFERENCES

1. Derig, H. U. (1999) Universalniy bank – bank budushchego. Finansovaiia strategiia na rubezhe veka [Universal bank – bank of future]. M.: Mezhdunarodnye otnosheniya, p. 337-338.
2. Lukyanova L. Kontseptsiiia osvity doroslyh v Ukraini [Educational conception of adults in Ukraine]. Available from: <http://lib.iitta.gov.ua/7529/> (In Ukrainian).
3. Martynets L. (2015) Osvita doroslyh: formy i zmist [Education of adults: forms and content]. Osvita ta rozvytok obdarovanoii osobystosi, No. 6 (37), p. 14-16.
4. Otroshchenko L.S., Mylenkova R.V. (2014) Profesiino-pedagogichna kompetentnist vykladachiv VNZ ekonomichnogo profilu. [Professional-pedagogical competence of the higher economic institutions teachers]. Monografiia. Sumy: DVNZ «UABS NBU», p. 86.
5. Selevko G.K. (2006) Entsiklodediia obrazovatelnykh tehnologii [Encyclopedia of educational technologies]. V 2 t. T. 1. M.: NII shkolnykh tekhnologii, p. 61.
6. Lukashevich M. P., Tulenkov M.V., Yakovenko Yu.I. (2012) Sotsiologiia. Osnovy zagalnoii, spetsialnykh i galusevykh teorii [Sociology. Basics of general, special and branch theories]. K.: Karavela, p. 544. Available from: <http://gendocs.ru/> (In Ukrainian).
7. Tovkanets G.V. (2013) Kategorii i funktsii vyshoyii ekonomichnoii osvity [Categories and functions of higher economic education]. Pedagogichni nauki.

Problemy pidgotovky spetsialistiv. Available from: www.rusnauka.com/ (In Ukrainian).

8. Khomenko S.V. (2002) Problemy formuvannya ekonomichnykh vmin u profesiino-tekhnichnii pidgotovtsi maibutnikh inzheneriv-pedagogiv [Problems of economic skills formation in the professional-technical training of the future engineers-teachers]. Problemy inzhenerno-pedagogichnoii osvity. Zbirnyk naukovykh prats. Kh. : UIPA, p. 53-59.